

STOMNARÖ DÅ OCH NU

I vår lilla ö - och byserie är det denna gång Stomnarö som presenteras, den välskötta ön öster om Spillersboda.

*Till Stomnarö paradis längtar jag
En underbart vacker sommardag
Jag längtar att ligga vid klarblå sjö
Och andas in doften av nyfällt hö*

Stomnarö ligger mitt emellan Spillersboda och Furusund. Vi ser över till Calle Schewens ö, eller Kalle med K som han själv stavade sitt namn, Håtö svansar. Vår ö har ett välskött natur - och kulturlandskap som har skapats av människan och bondens djur. Så är det nu och så var det då.

Här bodde 25 personer i en liten by redan på femtonhundratalet. Stomnarö är ca hundra hektar stort och har i dag nästan hundra fastigheter.

*De tre herrarna var födda på varsin gård.
Algot Jansson, Fridolf Jansson och Josef Söderman.*

En gång i tiden fanns tre gårdar och två torp, någon urskog har aldrig funnits, här har den praktiska människan arbetat och tagit till vara det som behövdes för att överleva, mången ved och sandpråm har det gått härifrån och till Stockholm .

Sand användes även här på ön, särskilt när det började byggas fritidshus. På 50- talet styckades den första gården upp i tomter och jag minns min barndoms droppande sandlass. De stod på vår tomt i väntan på att pappa skulle få något i magen, så att han sen kunde åka vidare och leverera vid något nybygge. Sanden grävdes upp för hand, med spade och skyffel vid strandbrynet, vattnet sipprade in i gropen som sakta fylldes. Groparna finns kvar som mystiska kratrar och berättar sin egen historia.

Stomnarö tillhör Länna socken men ligger lika nära både Frötuna, Blidö och Rådmansö. Båtmanstorpet ligger på östra Stomnarö där bodde en gång i tiden kronobåtsman Fogel med familj och vi delade båtsman med Svartlöga. Torpet har brunnit ner och det byggdes aldrig upp igen, grunden syns tydligt, varje år hålls slättergille på ängen, för att Adam och Eva, gullvivor och sommarens alla blommor ska få en chans.

Mellanö torp blev obebott 1847 och husen flyttades, spår av flera hus kan man se samt jordkällare. Marken betas och sköts på det sättet.

På 1800-talet fanns skola, både på Stomnarö och Svartnö, barnen fick växla, ibland gick alla barnen här och nästa år kunde de få gå i Svartnö skola, läraren var ambulerande. Men barnen var fler på Svartnö så det blev den permanenta skolan dit alla fick ta sig bäst de kunde. Här har man fått klara sig själv och så är det fortfarande till viss del.

På 1950 - talet trafikerade båten *Skärgården*, Stomnarö, Diamanten, Djurlingsö, Spillersboda m.fl. öar. Det var då det, båten drogs in och vi har varken bro färja eller turbåtar, posten hämtas i postlådan vid affären i Spillersboda. Det har transporterats barn till skolan på det mest märkliga sätt. När jag var barn var det en liten träbåt som gällde när det var öppet vatten, vi låg på durken i båten vi tre systrar, under en filt och sjöng medan pappa körde oss till bussen, som sen gick till Frötuna skola, och det gick inte fort. Sen bröts det rännor i isen med samma båt men då hängde det plåtar på båda sidor om fören. När isen varken bar eller brast fick vi vara inackorderade på fastlandet tills det blev bärligt. Det var sen som man kunde se de mest fantastiska sett att transportera sig över fruset vatten, med hundspann, häst och släde, spark och skidor, en resa på nästan fyra km. När jag började i årskurs tre köpte Farfar en snöskoter, och på den vägen är det .

Kan någon verkligen vilja bo här med barn idag? Ja! 2004 flyttade Ulla och David hit med Aubry Miranda katt och segelbåt. De pendlar varje dag för egen maskin

in till arbete och skola. Vintertid hör man den lilla svävaren starta utanför knuten, och likt en svan familj glider de i väg över isen, två stora med barnen emellan sig.

Sex familjer är mantalsskrivna på Stomnarö, ca elva personer. Man blir glad av att det lyser i fönstren den mörkaste vinterdag när kvällen börjar redan på eftermiddagen, och vedröken kittlar i näsan på sista hundpromenaden för kvällen.

I dag finns det två tomtföreningar här, en för varje styckad gård, vårt skärgårdshemman , några äldre avstyckade tomter, och Västersunds gård som är en mindre del av stora gården. Den byggdes upp av Algot Jansson som var son i huset, en av många syskon. När hans äldre bror tog över ville Algot också stanna på ön, Västersunds gård finns fortfarande kvar i den släkten och drivs som näringsfastighet . Vi har ett bra samarbete, vi hjälps åt att bevara det gamla öppna landskapet. Stomnarö är mest känd för sina långa och vackra stenmurar.

Ångbåtsbryggan är som ny, och vi hoppas att snart få se turbåtarna komma tillbaka, då vågar nog fler barnfamiljer slå ner sina bopålar här I dag lägger sop-

båten, slambåten och någon vilken gäst till.

Högsta höjden på ön 25- 30m över havet, ängar åkrar och det kanske finaste, ingen motortrafik. Namnet Stomnarö har diskuterats många gånger. *Stumn* är ett fornsvenskt ord som betyder jordstycke och som kan betyda att här finns odlingsbara inägor. Men i gamla papper finns flera olika stavningar Stommarö, Stumparö, Stumparö och Stumnarö mm. Vår släkt kom hit 1875. August Jansson från Eknö köpte ¼ mantal på östra Stomnarö och vi bor kvar i hans gamla hus. På Länna kyrkogård finns hans grav vid södra väggen på kyrkan, han har gjort sin gravsten själv och högg in. alla bokstäver utom de sista siffrorna. Hustrun Anna har en egen sten framför hans.

Stomnaröskatten - myt eller verklighet, vem vet?

Många är vi barn som smugit runt med spade och ibland ficklampa och letat. De gamla pratade och pratade, vi lyssnade så mycket vi kunde. Någon sa att den var nergrävd på öns högsta höjd, en annan sa att den fanns under det äldsta huset. Det äldsta huset som vi visste låg på västra Stomnarö och tillhörde fam. Abrahamsson, det var från 1650-talet, något annat gammalt hus kände vi inte till. Det var bara det att där bodde en hund som inte var att leka med, vi gjorde vårt yttersta för att lösa det problemet. Ännu har ingen blivit plötsligt rik vad jag vet, så skatten ligger nog kvar på sitt hemliga ställe. Förklaringen kanske har att göra med ryssarnas härjningar på 1719 talet, att man gömde sina saker för säkerhets skull. Förhoppningsvis så kom man ihåg att hämta sina tillhörigheter när faran var över. men hit kom aldrig ryssen, så vem vet?

När man rev hus förr sparades virket, det släpades iväg till en annan plats och ett nytt hus byggdes upp. Exempel på det är Harängs Annas hus på Svartnö som var byggt på ofri grund. Södermans här på Stomnarö köpte huset när gumman gått bort, sen fraktade Åke och Josef Söderman hit stugan och byggde två sommarstugor som de sedan kunde hyra ut. Den ena stugan sattes upp på Mulbetudden och hyrdes ut i många år men såldes så småningom till skådespelar paret Sture Djerf och Marianne Lenard Djerf. Det andra huset ligger på södra sidan i anslutning till Södermans före detta gård, Trollebo heter det och till hör Stomnarö Norrsundets tomtägareförening, som blev den andra gårdsstyckningen på Stomnarö.

Skådespelaren Åke Grönberg hade även han sin sommarviste här en tid. Dit var det spännande att gå för öns befolkning, man visste inte vad man kunde få se; kändisar, lättklädda damer och barnen kunde få rikligt med dricks för något litet ärende. Det varade dock inte så länge, fastigheten har sålts flera gånger sen dess.

Legender och original det finns det gott om och vi är några som jobbar på det också. "Fjärholms Tilda" kallades hon, Matilda Westerman som föddes här på gården 1860, gifte sig Jansson och flyttade härifrån till ön mitt emot. Fjärdholmen. Hon blev änka tidigt men kämpade på sin ö, och blev skrockfull med åren, vilket kanske inte är så konstigt, hon hade ett arrende på ön och skulle få förköpsrätt om hon levde tillräckligt länge. Fridolf på Stomnarn var också intresserad av holmen då den gränsade till hans mark. Fjärholms Tilda vågade inte köpa mjölk av Fridolf eftersom den troligtvis var förgiftad, så hon handlade av Södermans i stället även om den var utspädd så var det bättre än gift i alla fall, resonerade hon, gumman på gummans holme. Hon blev gammal så det räckte och en ny liten Matilda i rakt nedstigande led leker på Fjärholmens strand i dag, tvärs över viken, från mitt fönster.

Förr i tiden, på den gamla goda, var vattenvägarna de enda bra vägarna. Latrinpråmarna från Stockholm var guld värda, de kom hit med värdefull gödsel till våra åkrar, Stockholmarna hade utedass och kunde inte bli av med latrin på annat sätt än att återvinna till jorden på ett praktiskt sätt. Då kunde fynd göras när bonden plöjde sin åker eftersom det inte bara var latrin utan även slask från köksavdelningen. Skedar, porslin, mus-selskal - till och med ringar fann man. Nu går avloppsvattnet åt andra hållet, härifrån till fastlandet och kommunal slamsugning har vi också, stora planer finns för hela skärgården.

Text, Wanda Eklund Foto, Rolf Eklund och Ivan Janssons fotosamling

Till vänster, virkestransport, Spillersboda brygga.

*Till höger: Stomnarös öppna landskap är ett resultat av mångårigt bruk.
Både människa och djur behövs i landskapsvården.*

